

Список використаних джерел

1. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун; пер. с англ. И. З. Налетова; общ. ред. и послесл. С. Р. Миклулинского и Л. А. Марковой. – 2-е изд. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с.
2. Мангайм К. Идеология та утопія / К. Мангайм. – Пер. с нім. – К.: Дух і літера, 2008. – 370 с.
3. Лазурский А. Ф. Классификация личностей / А. Ф. Лазурский. – Изд. третье, переработанное / Под ред. М. Я. Басова и В. Н. Мясничева. – Л.: Государственное изд., 1924. – 290 с.
4. Донцов Д. За яку революцію / Д. Донцов. – Торонто: Ліга визволення України, 1957. – 79 с.
5. Бердяев Н. А. Диалектика божественного и человеческого / Н. А. Бердяев. – М.: ООО АСТ; Харьков, Фолио, 2003. – 620 с.
6. Бердяев Н. А. Дух и реальность / Н. А. Бердяев. – М.: ООО АСТ; Харьков, Фолио, 2003. – 679 с.
7. Маланюк Є. Ієрархія / Є. Маланюк // Український націоналізм: Антологія. Т. 2. – 2-е вид. / Упоряд. В. Рог. – К.: ФОП Стебеляк О. М., 2010. – С.69–81.
8. Конфуций Уроки мудрости: Сочинения / Конфуций. – М.: Эксмо; Харьков: Фолио, 2005. – 958 с.
9. Платон Держава / Платон. – К.: Основи, 2005. – 355 с.
10. Тертуллиан К. С. Ф. Против Гермогена / К. С. Ф. Тертуллиан. – М.: Прогресс, Культура, 1994.
11. Дигесты Юстиниана. – М.: Наука, 1984. – 456 с.
12. Фейербах Л. Сущность христианства / Л. Фейербах // Фейербах Л. Избранные философские произведения. Т.2. – М.: Государственное издат. политической литературы, 1955. – С.7–405.
13. Лобкович Н. Что такое «личность»? / Н. Лобкович // Вопросы философии. – 1998. – №2. – С.54–64.
14. Бэкон Ф. О достоинстве и приумножении наук / Ф. Бэкон // Бэкон Ф. Сочинения в двух томах. Т.1. – М.: Мысль, 1977. – С.81–553.
15. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс // Гоббс Т. Сочинения в двух томах. Т.2. – М.: Мысль, 1991. – 732 с.
16. Локк Д. Опыт о человеческом разумении / Дж. Локк // Локк Д. Сочинения в трех томах. Т.1. – М.: Мысль, 1985. – 622 с.
17. Локк Д. Два трактата о правлении / Дж. Локк // Локк Д. Сочинения в трех томах. Т.3. – М.: Мысль, 1988. – С.135–406.
18. Лейбниц Г. В. Monadologia / Г. В. Лейбниц // Лейбниц Г. В. Сочинения в четырех томах. Т.1. – М.: Мысль, 1984. – С.404–429.
19. Токвиль, Алексис де. Давний порядок і революція / Алексис де Токвиль / З фр. пер. Г. Філіпчук. – К.: Юніверс, 2000. – 224 с.
20. Горьгаймер М. Критика инструментального розуму / М. Горьгаймер. – К.: ППС–2002, 2006. – 282 с.
21. Московичи С. Век толп / С. Московичи. – М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. – 480 с.
22. Московичи С. Машина, творящая богов / С. Московичи. – М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. – 560 с.
23. Гегель Г. В. Ф. Философия духа / Г. В. Ф. Гегель // Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук в трех томах. Т.3. – М.: Мысль, 1977. – 471 с.
10. Tertullian K. S. F. Protiv Germogena / K. S. F. Tertullian. – M.: Progress, Kul'tura, 1994.
11. Digesty Justiniana. – M.: Nauka, 1984. – 456 s.
12. Fejerbah L. Sushhnost' hristianstva / L. Fejerbah // Fejerbah L. Izbrannye filosofskie proizvedeniya. T.2. – M.: Gosudarstvennoe izdat. politicheskoy literatury, 1955. – S.7–405.
13. Lobkovic N. Chto takoe «lichnost'»? / N. Lobkovic // Voprosy filosofii. – 1998. – №2. – S.54–64.
14. Bjekon F. O dostoinstve i priumnozhenii nauk / F. Bjekon // Bjekon F. Sochineniya v dvuh tomah. T.1. – M.: Mysl', 1977. – S.81–553.
15. Gobbs T. Levafan, ili Materija, forma i vlast' gosudarstva cerkovnogo i grazhdanskogo / T. Gobbs // Gobbs T. Sochineniya v dvuh tomah. T.2. – M.: Mysl', 1991. – 732 s.
16. Lokk D. Opyt o chelovecheskom razumenii / Dzh. Lokk // Lokk Dzh. Sochineniya v treh tomah. T.1. – M.: Mysl', 1985. – 622 s.
17. Lokk Dzh. Dva traktata o pravlenii / Dzh. Lokk // Lokk Dzh. Sochineniya v treh tomah. T.3. – M.: Mysl', 1988. – S.135–406.
18. Lejbnic G. V. Monadologija / G. V. Lejbnic // Lejbnic G. V. Sochineniya v chetyreh tomah. T.1. – M.: Mysl', 1984. – S.404–429.
19. Tokvil', Aleksis de. Davnij porjadok i revolyucija / Aleksis de Tokvil' / Z fr. per. G. Filipchuk. – K.: Junivers, 2000. – 224 s.
20. Gorkgajmer M. Krytyka instrumental'nogo rozumu / M. Gorkgajmer. – K.: PPS–2002, 2006. – 282 s.
21. Moskovichi C. Vek tolp / S. Moskovichi. – M.: Centr psihologii i psihoterapii, 1998. – 480 s.
22. Moskovichi C. Mashina, tvorjashhaja bogov / S. Moskovichi. – M.: Centr psihologii i psihoterapii, 1998. – 560 s.
23. Gegel' G. V. F. Filosofija duha / G. V. F. Gegel' // Gegel' G. V. F. Jenciklopedija filosofskih nauk v treh tomah. T.3. – M.: Mysl', 1977. – 471 s.

Sabadukha V. O., PhD. In Philosophy Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Ukraine, Ivano-Frankivsk), ukrainian_idea@ukr.net

The idea of the personality in the context of the principles of the spiritual hierarchy and equality

The article analyzes the formation of the concept «every person – the person» in the context of the principles of the spiritual hierarchy and equality. Despite the large number of approaches to the understanding of the concept of personality, they all arose under the influence of judgment «every person – the personality», and therefore there is an actual problem – how had been performed its formation. As the methodological tools it's used the Karl Mannheim's theory of knowledge: the content of philosophical understanding should be found in the ontological basis of society's existence. It is proved that the concept of «every person – the person» is a product of the collective unconscious, and it was formed in the era of the Enlightenment and the Great French Revolution. The principles of hierarchy and equality – is outlooking principles, the specificity of which is that beside them there is always an open or covert ideological struggle. It is proved that to replace the concept of «every person – the personality» must come the hierarchical understanding of human qualities. It's formulated the principle advantages of the spiritual hierarchy on the understanding of human nature in comparison with the principle of equality.

Keywords: personality, ideological struggle, hierarchy, equality, collective unconscious.

* * *

УДК 130.123

Савицька І. М.,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), lsavitskaya@gmail.com

Петров В. О.,

студент агробіологічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ)

ЗВІЛЬНЕННЯ СВІДОМОСТІ ЯК ШЛЯХ ДОСЯГНЕННЯ СВОБОДИ В ІНДІЙСЬКІЙ РЕЛІГІНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Висвітлено роль впливу східних філософських традицій на розвиток людини, процес її духовної самореалізації, формування духовних цінностей з точки зору концепцій сучасної філософії. Здійснено дослідження філософського аналізу феномену свободи особистості як звільненої свідомості в східній

філософії, зокрема, класичній індійській йозі. Аналізуються практичні методи досягнення звільнення свідомості, які пропонує система йоги. Зазначається, що цінність йоги як духовного навчання полягає саме в її дієвому практичному методі вдосконалення людини. Усвідомлення універсальної єдності передбачає деперсоніфікацію як звільнення і вихід до нового стану свідомості, якій відкрита істинна реальність – глибинна єдність усього суцього. Акцентовано увагу на духовній свободі як основному понятті в соціальному філософському пізнанні у класичній індійській йозі та східній філософії.

Ключові слова: звільнення свідомості, духовні цінності, духовна свобода, йога, буття, особистість, просвітлення, буддизм, нірвана.

На Сході звільнення або внутрішня свобода в усі часи були вищою метою і внутрішньою цінністю свободи.

Т. Фолькнар

Йогою називають єдність дихання, думки і почуттів і відмову від усіх станів існування.

Майтріупанішада

Проблема впливу духовних цінностей на розвиток людини є вельми актуальною, особливо у зв'язку зі зростанням інтересу до релігійно-філософських вчень. Система духовних цінностей, духовної свободи як основного поняття в соціальному філософському пізнанні та філософії йоги впливає на формування різнобічних якостей особистості людини. Нині розвиток світової культури має тенденцію до взаємодії між стародавньою традиційною східною цивілізацією і сучасною європейською промисловою цивілізацією. Західні вчені, вивчаючи культурну спадщину стародавньої східної цивілізації, намагаються вирішувати проблеми, що виникають у західному світі, звертаючись до систем цінностей, що існують у релігіях та філософії Сходу.

Оригінальність та самотність східної філософії, визначення в них проблеми свободи привертала увагу як зарубіжних, так і українських філософів, серед яких: С. Аблеев, А. Агоджанян, Н. Болдирев, П. Буланже, Л. Васильєв, І. Верьовкін, І. Всеволодов, Дай Шин Де, М. Єрмаков, К. Жоль, В. Корнєв, П. Лебедев, Ма Зін Я, В. Малявін, П. Мовчан, В. Рудой, Ю. Старостіна, Хон Щю Пін, А. Цвєтаков, Ши Цзюнь, Е. Клайв. Специфіці східного типу мислення та його відмінності від західного сприйняття світу присвячені роботи М. Еліаде, К.– Г. Юнга.

Метою статті є здійснення дослідження філософського аналізу феномену свободи особистості як звільненої свідомості в східній філософії, зокрема, класичній індійській йозі.

Першочерговим завданням філософії, починаючи з давніх часів, було звільнення самостійного мислення від упереджень. Так, в індійській філософії стан повної самодостатності, вищого звільнення і щастя, те, що звуть «мокшеною» і «нірваною», вбачається на шляхах злиття індивідуального духу зі світовим духовним началом. Воно відбувається шляхом відмови від свого початкового Я і отримання нової ідентичності в злитті зі вселенською першоосновою в єдиному пориві космічної любові. Частина шкіл староіндійської філософії визнавала з того, що зовнішній світ та його мінливість – це лише ілюзія нашої свідомості. Саме у східній традиції мова йде не про свободу, а про звільнення в найширшому сенсі цього слова. Йдеться про поступове і послідовне «звільнення», що ніколи не припиняється, звільнення як процес переходу від більш зовнішнього стану від зовнішніх чинників і власних внутрішніх станів індивіда до меншої залежності [5, с. 67].

Швейцарський психолог, філософ К.– Г. Юнг розглядав звільнення на Сході, насамперед, як самозвільнення, шляхом занурення в глибини несвідомого – тієї дійсної природи, де зливається індивідуальний і світовий дух [9, с. 99]. Румунський філософ М. Еліаде, аналізуючи зв'язок між свободою і безсмертям, що є вищою метою релігійно-філософської концепції його, писав: «У стані самадхи йогин перевершує всі опозиції і, в процесі свого унікального досвіду, «об'єднує» порожнечу і над достаток, життя і смерть, буття і небуття. Ніщо не збігається зі Всім». Стан самадхи тут «рівнозначний реінтеграції різних модусів реальності в один-єдиний – недиференційовану повноту перед створенням первинної Єдності» [8, с. 167]. Той, хто досягає кінцевої мети, здійснює, напевно, найзаповітнішу мрію людства, що турбувала його з початку історії: подолати подвійний суб'єкт–об'єктивний розподіл реальності, повернути первісну Єдність, з'єднатися з Цілим. М. Еліаде відзначає, що вказана єдність не є регресом до початкового нерозвиненого стану. Звільнення як зупинка свідомості не є якимсь поверненням до перед – свідомого рівня, такого, коли свідомості ще не було. Адепт, що практикує його, працює зі свідомістю і підсвідомістю для того, щоб звільнити надсвідомість, яка в звичайному стані не проявлена, згорнута. Те нове, що виникає на рівні над свідомості, порівняно з передсвідомими і несвідомими станами, полягає в тому, що тут якраз і виникає «знання єдності і блаженства» [8, с. 168]. Це – «повернення до першооснови», але з тією різницею, що людина, «звільнена в цьому житті, не просто відновлює одвічний стан речей, але збагачує його вимірами свободи і надсвідомості» [8, с. 169]. М. Еліаде підкреслює, що йогічна практика є парадоксальною. В стані самадхи йог не просто автоматично повертається до початкової ситуації, але «реінтегрує початкову повноту після встановлення нового, парадоксального модусу буття – свідомості свободи, – яке не існує в космосі, ані на рівні буденного життя, ані на рівні «міфологічних божеств», і яке знаходиться тільки у Вищій Істоті, Ішварі» [8, с. 169]. Свобода завойовується зусиллями свідомості самого індивіда.

Досягнення свободи завжди представлялось як позбавлення від одних елементів буття, що визнаються другорядними, помилковими або негідними, задля інших елементів, що є істинними або вищими. Ще з часів упанішад центральним предметом індійської філософії є свідомість та пошук шляхів її звільнення. Вчення про звільнення свідомості ґрунтується на певній онтології, феноменології і гносеології. Частина шкіл староіндійської філософії визнавала реальність зовнішнього світу і дійсність причинно-наслідкових зв'язків у нім. Інші школи виходили з того, що зовнішній світ – це лише ілюзія нашої свідомості щодо того, що зміни навколо нас – це те, що тільки здається, це – щось на зразок легкого хвилювання на поверхні океану, глибина якого вічно лишається незмінною. В східній традиції частіше мова йде не про свободу, а про звільнення в найширшому сенсі цього слова. Так, наприклад, в індійській філософії склалися уявлення, що немає якогось особливого, кінцевого стану, який можна було б позначити поняттям «свобода». Слід говорити про поступове і послідовне «звільнення» –

мокшу, що ніколи не припиняється, звільнення як процес переходу від більш залежного стану від певних зовнішніх чинників і власних внутрішніх станів індивідів до меншої залежності (у кінцевому підсумку – повної незалежності), а також про шляхи досягнення такого стану. Про мокшу мова йде і в таких важливих текстах, як Веди, Упанішади, Дхампада, Бхагавадгіта, Мокшадхарма. Поняття «мокша» має виключно глибокий і багатобічний зміст, але основний його сенс у тому, що звільнитися слід від нескінченного колеса перероджень. Атман (душа) не руйнується із загибеллю фізичного тіла живої істоти, а перероджується, знаходячи собі притулок в іншому тілі. Перехід здійснюється за законом карми. Людина при цьому не є пасивним об'єктом зовнішніх дій, маріонеткою в руках невідомих йому сил, а є творцем своєї долі, вона здатна творити саму себе, і не тільки в черговій скороминущій формі буття, але й у вічності.

Кінцева мета й ідеал людського життя, як вважає індійська філософія і релігійна традиція, – позбавлення від фатального визначення, вихід з нескінченного обертання колеса сансари, останнє остаточне звільнення. Розрив з буттям і з'єднання з Абсолютом тим самим означає поєднання з небуттям. Абсолют і небуття стають мовби тотожними. Як наголошується в Мокшадхармі, «звільнення – це нірвана, це позамежне блаженство; ті ж хто тут звільняються, від благих і злих справ відчужуючись, у тисячовогняного бога тут вступають» [3, с. 40]. Способом досягнення звільнення індійський світогляд також вважає його. Окремі її елементи з'являються вже в ранніх упанішадах, але своєї достатньо закінченої форми вона досягла в «Йога-сутрі» Патанджалі та в Бхагаватгіті. Між цими двома класичними текстами йоги є певні відмінності, що торкаються підстав досягнення кінцевої мети. Якщо для Патанджалі шлях до свободи лежить через відокремлення одне від одного пуруші (духовного начала) і практики (матеріального начала) і отримання вищого заспокоєння в глибинах індивідуального духу, то в Бхагаватгіті звільнення – це поєднання індивідуального духу – атмана – та світового Духу – Брахману. У «Йога-сутрі» йога – це утримання свідомості від будь-яких коливань. «Йога є припинення діяльності свідомості», – стверджував Патанджалі [4, с. 87]. Патанджалі запозичив з санскхї майже всю діалектику, але не вважав, що метафізичне пізнання здатне привести до повного звільнення. У «Йога-сутрі» стверджується, що воно може настати лише в результаті довгої наполегливої боротьби зі самим собою, в першу чергу, за допомогою складної психофізіологічної техніки. Йога, так само як і санскхья, намагається звести нанівець звичайну свідомість і замінити її новою, якісно іншою свідомістю, що володіє особливою властивістю пізнання метафізичної істини. Первинна мета йоги – звільнення свідомості від невігластва, влади карми і постійних перероджень в сансарі.

У «Бхагаватгіті» йога означає рівновагу і безпристрасність при виконанні того, що наказує обов'язок, дхарма. Якщо перше джерело говорить про звільнення як повноту і абсолютну бездіяльність, то друге підкреслює необхідність дії, але при повній незацікавленості в її результатах. «Відданий, плоди дій покинувши, досконалий світ отримує» [2, с. 109]. Той,

хто «приборкав чуття, серце і розум, хто прагне до вищої свободи, відчужений від бажань, страху і гніву, – вільний навіки» [2, с. 110]. І в тому, і в іншому випадку свідомість ніби затухає, стаючи безпристрасною. Це, говорячи метафорично, – не повністю загашена свічка, а абсолютно рівне полум'я, що не змінюється ні від яких зовнішніх втручань. Для досягнення такого стану застосовується складна, витончена система психофізичного тренінгу. Коли мета буде близька до здійснення, радикально перетворена свідомість побачить свій власний, чистий образ, у дзеркалі якого відіб'ється духовна суть світу – божественний Пуруша і тис самим буде досягнуто вищих рівнів піднесення до свободи. З'єднання того, що в ході обмежених форм буття виявилось розірваним, і досягнення стану самадхи означатиме остаточне звільнення як злиття з єдиною, вічною першоосновою всього сушого.

Термін «звільнення», що широко використовується в індійській філософській традиції, підкреслює аспект процесуальності. Шлях звільнення індивідуального свідомості – через усвідомлення істини про те, що справжнє духовне «Я» людини стоїть вище тіла, почуттів, розуму, щастя і нещастя особистого его, вище простору, часу і фізичного світу. Це є усвідомлення себе як Абсолютного Духу, що перебуває над змінами, стражданнями, злом і смертю. Але це є поверхнева або проміжна мета, за якою ховається інша ще більш висока і абстрактна, а в силу цього ще менш зрозуміла для обивателя. Звільнення свідомості, вважають гуру-йоги, не може вважатися вищою метою, бо індивідуальна свідомість не є самостійною. Вона існує не для себе і не заради себе, а для певних Абсолютного Світового Духу (Атман, Пуруша, чи Бог). Його Мета – отримання досвіду буття, а потім – звільнення від влади матерії і матеріального буття. Методика досягнення звільнення в класичній йозі заснована на етичному вдосконаленні, аскетичній практиці і системі психотехнічних вправ. Йога, як детально розроблений шлях звільнення, в деяких випадках перекладається як «ярмо», що, як відомо, означає неволю, залежність. Звільнення – це не тільки скидання якихось пут із себе, але й покладання на себе нового тягаря, якихось нових обов'язків і зобов'язань. Сенс накладання на себе цього нового тягаря, – що одночасно є метою йоги – позбавитися від ілюзії з приводу світу, а також від омани щодо самого себе і свого становища в світі. Звільнення розуміється, головним чином, як звільнення свідомості, яка є непрозорою для людини і самої себе, не знає себе, перебуває в нецтві, у п'ятмі. Якщо свідомість – це вікно у світ, то навряд чи можна побачити через темне, непрозоре, таке, що спотворює, скло. Завдання в тому, щоб очистити свідомість від усього того, що є причиною такої непрозорості. У цьому полягає основа звільнення. Йога – це багато в чому психофізіологічні вправи, своєрідна психотехніка. Проте, в ній присутні також і ґрунтовні філософські роздуми, тут досить оригінально розуміється активність людини у світі. На відміну від західної традиції, де активність спрямована на перетворення світу, східна традиція дивиться на світ, як на таку даність, втручання в яку має бути мінімальним. А тому активність людини тут – це діяльність, яка спрямована, переважно, до себе самої: не назовні, а в середину. Власне пізнання і перетворення, зміна

власного ставлення до світу, перетворення, перш за все, власного духовного світу, власного Я, стає основними завданнями. Тут відбуваються мов би експерименти зі власною свідомістю, дослідження її меж і можливостей. У результаті – індивід набуває «звільнення», звільнення від обмежень всіякого роду, перетворення себе з істоти уламкової і часткової на особу, що поєднує в собі цілісність і повноту. Свобода, таким чином, – це не позбавлення від якогось тягаря, а можливість вибору того, що добровільно приймається на власні плечі в ім'я цілком певної, значущої мети. Можливо, вища з таких цілей – позбутися не тільки страху небуття, страху смерті, але і страху вічності, вічного буття, яке в індійській традиції розумілося як велике нещастя. Звільнення свідомості (духу) у практиці класичної індійської йоги сприймалося як головної духовної цілі, сенсу життя та морального обов'язку людини. Цій меті повністю була підпорядкована як філософська доктрина, так і практика класичної санкх'я-йоги. У головному трактаті цієї філософської школи, тобто в «Йога-сутрі», проблема звільнення проходить червоною ниткою крізь усі розділи і кульмінує у заключній четвертій частині стародавнього манускрипту мудреця Патанджалі. У відомому трактаті середньовічного філософа Вьяси «Йога-бхашья» тези Патанджалі роз'яснюються і коментуються. Проблема звільнення, яка вирішується у зазначених трактатах, може бути представлена наступним чином. Суб'єктом звільнення класичної йоги є зовсім не особиста людська свідомість, а її трансцендентне джерело – Вселенська Свідомість або Світовий Дух (Пуруша). Вона звільняється від матеріальної залежності і зв'язку з особистими людськими свідомостями (індивідуальними душами), які в матеріальному світі виступають знаряддями отримання життєвого досвіду – Вселенської Свідомості. Звільнення досягається через усунення афектів свідомості, їх психічних слідів, які ведуть до формування карми. Вони усуваються завдяки духовному знанню, йогічній практиці і безпристрасності.

Отже, класична йога розуміє свободу, звільнення, як досягнення повної відокремленості духовної свідомості Вищого Я від свідомості особистого – тобто Нижчого Я. Вище Я – це Вселенська Свідомість або трансцендентний Глядач. Розуміння відмінності між ним і особистою свідомістю, вважали філософи-йоги, дає відокремлення Духа від світу матеріальних форм. Особиста свідомість, стверджує Патанджалі, існує не для себе, а для Вселенської Свідомості – для її життєвого досвіду і для її звільнення [4, с. 194]. Таким чином, абсолютне звільнення означає абсолютне існування енергії свідомості, що перебуває в самій собі. Це є буття Світового Духа в стані вищої реальності поза впливом мінливого світу матеріальних форм.

Які ж практичні методи звільнення свідомості передбачає класична індійська йога? Методика досягнення звільнення спирається на наступні фундаментальні основи: етичне вдосконалення; аскетичну практику; систему психотехнічних вправ. Але все це вважається допоміжними засобами. У більш розгорнутому вигляді вони становлять класичні вісім ступенів йоги. Філософська система санкх'я і заснована на ній філософська система санкх'я-йога, по-різному уявляли метод звільнення свідомості.

Санкх'я в якості такого методу припускала духовне пізнання. Однак, класична індійська йога, тобто санкх'я-йога Патанджалі-Вьяси, вважала методом звільнення практику активних духовних зусиль і зосередження (дисципліни) свідомості. Ідеологія звільнення санкх'ї тримала своє подальше відображення в системі джнани-йоги («йоги пізнання»). А ідеологія і принципи звільнення санкх'я-йоги лягли в основу класичної індійської раджа-йоги («царської йоги»). Класичні санкх'я-йога і раджа-йога як метод звільнення припускають духовну практику дисципліни свідомості, у той час як системи санкх'я і джнани-йога роблять ставку на духовне знання. Абсолютне звільнення Духа від Матерії не може бути досягнуто інакше, вважає Патанджалі, ніж через практику йоги, тому, що головне в досягненні звільнення – це позбавлення від «наслідків афектів свідомості». При усуненні афектів знищується корінь карми, роз'яснює Вьяса, і мудрець досягає звільнення ще за життя [4, с. 197].

Висновки. Таким чином, в основі духовної системи йоги, вищою метою є звільнення людського духу від влади матерії, що означає повернення свідомості до свого початкового першоджерела – Космічної Надсвідомості. Ця мета і досягається через йогу, що розуміється як духовний метод або духовна практика. Тільки звільнення приносить повну свободу від страждання, а саме від закону причини і наслідку. Лише звільнення, або просвітлення, гарантує розрив нескінченного ланцюга кармічних наслідків, що ведуть до втілення у вищих сферах [7, с. 213]. Цінність йоги як духовного навчання полягає саме в її дієвому практичному методі вдосконалення людини. Йога, на відміну від інших навчань, не тільки розглядає духовне вдосконалення, не тільки закликає до нього, але і вказує яким чином, як саме людина може підняти свій дух до вищого стану і знайти вище Інобуття. Східна філософська традиція вирішувала двосудне завдання: позбавити людину від страху і небуття, і буття – страху вічності. Чи може бути щось третє? В індійській філософії зроблена спроба показати це третє – через людське існування, через людське буття. Тут присутнє те, що, пізніше в західній філософії було названо екзистенціальним моментом, екзистенцією. Свобода стоїть мов би між небуттям і вічністю. У східній традиції звільнення полягає в подоланні притяжіння буття і досягнення нірвани, усвідомлення істини про те, що справжнє духовне «Я» людини стоїть вище тіла, почуттів, розуму, щастя і нещастя особистого его, вище простору, часу і фізичного світу. Це і є повна, абсолютна свобода. Той, хто досягає нірвани-свободи, повертається до людей, щоб допомогти їм досягти такого ж повноцінного звільнення, адже ніхто не знає дорогу до свободи краще, ніж той, хто вже пройшов її, хто не просто володіє знанням про те, що таке свобода, але вже є вільним (або, принаймні, відчув дотик вищої свободи). Йога, буддизм, а також інші індійські філософські школи, висунули важливу думку, яка теж перекликається із західним світоглядом, що звільнення – це індивідуальна справа кожного.

Список використаних джерел

1. Аبلеев С. Р. Философия классической йоги. Освобождение сознания и горизонты человеческого духа в классических трактатах Йога-сутра и Йога-бхашья. – Институт Культуры ДонНТУ, 2012. – 258 с.

2. Благо розумність мудрості / Соломон Мудрий, Еклезіаст. Пісня пісень. Пritch; Епиктет. Бесіди. – Сімферополь: «Реноме», 1998. – 368 с.
3. Махабхарата. Філософские тексты. Mokshadharna. Вып. V. Kn.1 / пер., комм. и ред. Смирнова Б. Л. – Ашхабад: Ылым, 1983. – 664 с.
4. Классическая йога («Йога–сутры») Патанджали и «Вьяса–бха–шья»). Пер. с санскрита, введ., коммент. Е. П. Островской и В. И. Рудого. – М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1992. – 260 с.
5. Савицька І. М. Свобода як звільнена свідомість: історико–філософський дискурс / Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Теорія культури і філософія науки. – 2013. – №1057, Вип.49 (1). – С.67–71.
6. Свет дхармы: Антология традиционной индийской философии / [сост., вступ. ст., общ. ред. С. В. Пахомова]. – СПб.: ЗАО «Торгово–издательский дом «Амфора», 2013. – 576 с.
7. Фойерштейн Г. Глубинное измерение йоги / Георг Фойерштейн; пер. с англ. И. А. Забелиной. – М.: РИПОЛ классик, 2006. – 432 с. – (В поисках истины).
8. Элиаде М. Йога: бессмертие и свобода / Элиаде М.; [пер. с англ., вступ. ст. и примеч. С. Пахомова]. – СПб.: Изд. дом СПб ун–та, 2004. – 512 с.
9. Юнг К. Г. О психологии восточных религий и философии / Карл Густав Юнг; [пер. с нем., сост. В. Бакусев]. – М.: Медум, 1994. – 258 с.

References

1. Ableev S. R. Filosofija klasičeskoj jogi. Osvožhenie soznaniya i gorizonty čelovečeskogo duha v klasičeskih traktatah Joga–sutra i Joga–bhaš'ja. – Institut Kul'tury DonNTU, 2012. – 258 s.
2. Blago rozumnist' mudrosti / Solomon Mudrij, Ekleziast. Pisnya pisen'. Pritch; Epiktet. Besidi. – Simferopol': «Renome», 1998. – 368 s.
3. Mahabharata. Filosofskie teksty. Mokshadharna. Vyp. V. Kn.1 / per., komm. i red. Smirnova B. L. – Ashhabad: Ylym, 1983. – 664 s.
4. Klassičeskaja joga («Joga–suty») Patandžhali i «V'jasa–bha–sh'ja»). Per. s sanskrita, vved., komment. E. P. Ostrovskoj i V. I. Rudogo. – M.: Nauka. Glavnaja redakcija vostočnoj literatury, 1992. – 260 s.
5. Savic'ka I. M. Svoboda jak zvil'nena svidomist': istoriko–filosofskij diskurs / Savitskaya I. Freedom as a liberated consciousness: historical and philosophical discourse // Visnik Harkivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni V. N. Karazina. Teorija kul'turi i filosofija nauki. – 2013. – №1057, Vip.49 (1). – S.67–71.
6. Svet dharmy: Antologija tradicionnoj indijskoj filosofii / [sost., obshh. red. S. V. Pahomova]. – SPb.: ЗАО «Torgovo–izdatel'skij dom «Amfora», 2013. – 576 s.
7. Fojershtejn G. Glubinnoe izmerenie jogi / Georg Fojershtejn; per. s angl. I. A. Zabelinoj. – M.: RIPOL klassik, 2006. – 432 s. – (V poiskah istiny).
8. Jeliade M. Joga: bessmertie i svoboda / Jeliade M.; [per. s angl., vstup. st. i primech. S. Pahomova]. – SPb.: Izd. dom SPb un–ta, 2004. – 512 s.
9. Jung K. G. O psihologii vostočnyh religij i filosofij / Karl Gustav Jung; [per. s nem., sost. V. Bakusev]. – M.: Medium, 1994. – 258 s.

Savitska I. M., PhD, Associate Professor of Philosophy at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, (Ukraine, Kyiv), isavitskaya@gmail.com

Petrov V. O., student of Agrobiological faculty of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

The liberation of consciousness as a way of attaining freedom in classical in Indian religious and philosophical traditions

The role of the influence of Eastern philosophical traditions in human development, the process of spiritual self, the formation of spiritual values in terms of the concepts of modern philosophy. The investigation philosophical analysis of the phenomenon of individual freedom as liberated mind in eastern philosophy in classical Indian yoga. Analyzes the practical methods of achieving the liberation of mind offered by a system of yoga. It is noted that the value of yoga as a spiritual teaching is in its effective practical method of improving man. Awareness of universal unity depersonalization provides a release from enslavement and access to the

new state of consciousness, which revealed the true reality – the deep unity of all things. The attention to spiritual freedom as the fundamental philosophical concept in social cognition in classical Indian yoga and Eastern philosophy.

Keywords: liberation of consciousness, spiritual values, spiritual freedom, Yoga, personality, enlightenment, Buddhism, nirvana.

* * *

УДК 1(82)

Бондарчук Б. Г.,
аспірант, Інститут вищої освіти НАПН України
(Україна, Київ), bobondarchuk@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОВНИХ ФЕНОМЕНІВ: ПЛЮРАЛІЗМ ПІДХОДІВ

Онтологічні координати мають вказувати на теорію мови і літератури, яка би дала могла стати ґрунтом для тлумачення мовотворчості та її результатів. Саме з цього місця можна говорити про формальний підхід, який від початку ХХ століття починає торувати собі дорогу в гуманітарній сфері разом із утвердженням лінгвістичної науки. Безперечно структуралізм і російська формальна школа складають ядро цього підходу. Одним із головних завдань нашого дослідження є виявлення евристичного потенціалу формального підходу, тому неможливо уникнути його порівняння з іншим, більш традиційним і розповсюдженим підходом, що робить ставку на змісті в мовній діяльності. Цей змістовий підхід очолюють герменевтика і філософія діалогу. Усі ці напрями слід оцінювати з урахуванням взаємозв'язку їхніх ціннісних і функціональних характеристик. І функціональний, і логічний підхід демонструють послідовний подекуди анти–онтологічний проєкт щодо статусу мовної діяльності. Простіше кажучи, це свідчить, що вони переймаються не стільки онтологічними питаннями мови, скільки пізнавальними. Змістовий і формальний підходи висувають мову на перший план, роблячи з неї фундамент людського існування і культури, тому тема літератури обов'язково присутня не лише як сфера мовного досвіду, як своєрідна мовна лабораторія, але й як інституційне місце, що представляє мову в культурі. Парадигмальною для змістового підходу є позиція герменевтики.

Ключові слова: мовні феномени, філософія мови, російська формальна школа, структуралізм, герменевтика.

Першим, що необхідно зробити, коли рухаєшся у заданому темою напрямку, так це встановити проблемну ситуацію, від якої слід, поступово відштовхуючись, вирішувати поставлені дослідженням завдання, що ведуть до головної мети – розкрити участь мовотворчості в суспільних трансформаційних процесах. Ця проблемна ситуація має бути описана за допомогою низки ключових запитань, які зададуть головні методологічні контури дослідницького поля. Такий опис покликаний показати місце мови у її стосункові до соціокультурної сфери задля того, щоб прояснити статус мовотворчості. Першим постає питання про місцезнаходження мови. Де знаходиться мова у загальному просторі соціокультурного життя? І далі: як можна виокремити це місце? який статус цього місця? хто і яким чином має доступ до нього? що можна назвати мовотворчістю? які різновиди мовотворчості? який стосунок кожен з них має до трансформаційних стосунків соціокультурного доквілля? які прикладні сфери цього мовного впливу?

Питань достатньо багато, тому необхідно їх класифікувати. Тим більше, що потрібно задати також певну картину вже здійснених філософських досліджень, яких дуже багато з огляду на важливість мовних феноменів у людському житті. *Перша група* питань має визначити «онтологічні координати» мовного як такого. *Друга група* розкриває «режим доступу» до мовної сфери. *Третя група* виявляє «зони впливу», за якими може фіксуватися взаємодія мовного і його соціокультурного доквілля. Лапками спеціально виокремлено метафори, що мають як системно